

Tukea opinnäyteprosessiin – mitä oppaat antavat?

Hakala, Juha T. (2007). **Uusi graduopas**. Gaudeamus
Tuomi, Jouni (2007). **Tutki ja lue. Johdatus tieteellisen tekstin ymmärtämiseen**. Tammi.
Viitamäki, Leena & Saari; Erkki (toim.) (2007). **Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen**. Tammi.

Opinnäytteen ohjaukseen satsataan enemmän kuin koskaan. Ohjausta ja tohtorikoulutusta kehitetään ympäri maata. Kansainvälisille markkinoille tulvii opiskelutaidon ja väitöskirjan tekemisen oppaita. Suomenkielisiä läkin markkinoilla julkaistaan jatkuvasti opinnäytteen ja tieteellisen kirjoittamisen oppaita sekä metodioppikirjoja. Tästä tarjonnasta luin Juha T. Hakalan ”Uuden graduoppaan”, Leena Viinamäen ja Erkki Saaren ”Polkuja yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen” sekä Jouni Tuomen ”Tutki ja lue”.

Suomenkielisten kirjamarckkinoiden tilanteesta kertoo, että Hakalan oppaan lopussa listataan kokonaista 31 kappaletta suomalaisia opinnäyteoppaita. Käsillä olevien uutuusien kirjoittajat eivät varsinaisesti käsittele kysymystä, miksi tarvittiin vielä yksi opas lisää. Sen sijaan he kertovat, että keskustelut opiskelijoiden kanssa ovat saaneet tarttumaan kynään.

Olemmeko akateemisina yhteisöinä edelleenkin osaamattomia tukemaan tieteellisen ajattelun kehittämistä? Gradu on pakko tehdä, jotta valmistuisi; pulonkaula on aina yhtä ahdas. Ongelma tuo hyödynnettävän markkinaraon, mutta onko oppaista apua? Onko oppailla tai hyvällä ohjauksellaakaan mahdol-

lisuuksia, jos opinnäytettä edeltävä koulutus ei tue tieteellisen ajattelun kehittymistä tai tutkiva lukemista ja kirjoittamista?

Noviisin aakkoset tieteen kieleen

Jouni Tuomen opas ”Tutki ja lue”, ei itse asiassa olekaan graduopas vaan opas tieteelliseen tekstiin perehtymiseen. Se pyrkii tukemaan juuri sitä opiskelun vaihetta, jossa opinnäytteen tekemiseen tarvittavat lukemisen taidot tulisi omaksua. Paljastuu, että Tuomen kirja on kirjoitettu silmällä pitäen niitä, jotka joutuvat lukemaan tutkimuksia päätöksenteon pohjaksi erityisesti terveydenhoidon konteksteissa. Kirjan esimerkit ovat lääke- ja hoitotieteen maailmasta, ja teksti peilaa tutkimusta ammattitiedon praktiseen maailmaan. Asetelma tuottaa kirjaan ratkaisuja, jotka voivat olla yliopisto-opetuksen näkökulmasta vaikeaselkoisia. Esimerkiksi metodologisia suuntauksia havainnollistetaan erittelemällä näkemyksiä terveyden edistämisestä, sairauksien etiologiasta ja hoidosta, sen sijaan että esitettäisiin tutkimus-esimerkkejä.

Arkiajattelun ja tieteellisen ajattelun rajankäynti Tuomen oppaan alussa on puolestaan pedagogisesti toimiva idea.

Hyvä lähtökohta gradun teollekin olisi eritellä kriittisesti ensin omaa arkikäsitystä graduaiheeksi kaavailusta ilmiöstä. Tuomen opas käsittelee selkein luokitteluin ja taulukoin tieteenfilosofia koulukuntia, positivismin saadessa huolellisimman esittelyn.

Pidän kirjan jäsentelykehikkoa toimivana. Käyttäisin itse kirjaa nimenomaan metodikoulutuksessa taikka opinnäytteen teossa opeteltaessa lukemaan ja arvioimaan tutkimustekstejä ja harjoiteltaessa opponointia. Esimerkiksi luvun ”Miten erotat tutkimuksen toisesta” jäsenitys kysymyksineen on itsessään hyvä tukipuu erittelevän lukemisen harjoittelussa. Mielestäni tällaisten kirjojen anti on niiden vertailevassa ja jäsentelvässä perusrakenteessa. Se auttaneen noviisia, joka opettelee esittämään tutkijan-kysymyksiä ensin omalle arkikokemukselleen, sitten tutkimuskirjallisuudelle ja tutkimusaineistolle sekä seminaarikaverien teksteille.

Oman havaintoni mukaan riskinä näiden rautalankamallien käytössä kuitenkin on, että yleisluontoisen oppaan sivuilta on helppo kopioida yksinkertaisia oman opinnäytteen metodi-osaan.

Vanhaa ja uuttakin metodeista

Leena Viinamäen ja Erkki Saaren toimittaman metodikirjan kaltaisia suomenkielisiä metodikoos-

teita on paljon. Täysin uutta sa-
nottavaa ei varmasti ole helppo
löytää, mutta teemavalinnat ker-
tonevat jotain siitä, miten yhteis-
kuntatieteiden sovellusten kent-
tä kirjoittajien näkemyksen mu-
kaan jäsentyy. Kirjoittajat ovat
yhteiskuntatieteellisten aineiden
ammatti- ja tiedekorkeakoulujen
opettajia ja tutkijoita. Yhteiskun-
tatieteet ymmärretään hyvin laa-
jasti inhimillistä toimintaa tutki-
viksi tieteiksi.

Soveltavaan tutkimukseen
opastava teos aloitetaan *Anneli
Pohjolan* tekstillä tutkimuksen
eettisyydestä. Eettisyys ymmär-
retään laajasti tutkimuksen tietoi-
sena paikantumisena sekä tieteen
kentälle että suhteessa ympäröi-
vään yhteiskuntaan. Eettisyydel-
lä tarkoitetaan myös perinteisem-
min tutkimusta koskevien valin-
tojen läpinäkyvyyttä. Tällaiset
tekstit, joissa tutkimustoiminta
avataan prosessina, ovat peda-
gogisesti ehkä opastekstien kai-
vatuinta materiaalia. Tieteen pro-
sessiluonne, tutkijan valinnat
sekä valinnoista seuraavat sitou-
mukset ovat juuri sitä hiljaisen
tiedon aluetta, jota opiskelijoi-
den on vaikeinta tutkimuskirjal-
lisuudesta seuloa esiin.

Erityisellä tavalla keskiöön
eettiset kysymykset nousevat
etnografisissa tutkimuksissa,
joissa tarkastellaan ihmisten toi-
mintaa arkisessa elinympäristös-
sään ja tutkija käyttää omaa osal-
listumistaan ja persoonaansa
tutkimusvälineinä. *Vesa Puuro-
nen* esittää etnografiaa esittele-
vässä luvussaan, että etnogra-
fia on lähestymistapa, ei pelkkä
metodi. Mikä on silloin etnogra-
fian tutkimuskohde tai suhde
todellisuuteen? Mitä ilmiötä et-
nografia teoretisoi? Voisiko opin-
näytteen rakentaa ilman mitään
muuta teoreettista viitekehystä
kuin etnografian? Kirjoittajan

väittäjä jää kesken, kun teksti
joka seuraa, avaa lähinnä etno-
grafian toimintatapoja ja tutkijan
monia (sinänsä tärkeitä ja vaati-
via) eettisiä valintoja.

Napakkaa metodiaakkosten
esittelyä ovat lomaketutkimus-
prosessia avaava *Anja Aholan*
teksti sekä *Leena Hietaniemen*
tilasto- ja rekisteritutkimuksen
esittely. Selkiyttävä on myös
Erkki Saaren toimintatutkimus-
ta paaluttava luku. Tosin hieman
puuduttavalta kirjoittamisen kei-
nolta tuntuu suuren kokoavan
taulukon ruutujen avaaminen
yksi kerrallaan, aina samoihin
lähteisiin viitaten.

Uudenlaisia tematisointeja
teoksessa puolestaan edustaa
esimerkiksi *Leena Viinamäen*
triangulaation eli moninäkökul-
maisuuksien esittely. Triangulaa-
tio on harvinainen valinta opin-
näytteitä ajatellen, harvoinhan
niissä lähdetään näin vaativiin
asetelmiin. Lukiessani kuitenkin
huomasin, että perinteisiä jaot-
teluja rikkovat tematisoinnit voi-
vat olla pedagogisesti toimivia.
Triangulaatiota on niin monen-
laista, että käsitteitä avatessa kir-
joittaja tulee selkiyttäneeksi tut-
kimuksen peruselementtejä; mitä
valintoja tutkija joka tapaukses-
sa tekee kaikessa tutkimukses-
sa.

Kirjasta löytyvät mainittujen
lisäksi *Jari Eskolan* haastatte-
lututkimusluku sekä *Pirkko Var-
tiaisen* monitahoarvioinnin esit-
tely.

Graduko kummajainen

Juha T. Hakalan Uuden gradu-
oppaan lukukokemus oli minulle
ristiriitainen. Itse reagoin voi-
makkaasti kirjan tyyliin, vaikka
samalla arvaan, että tyyli saat-
taa olla yksi teoksen suosion
systä. Jäin miettimään, onko

hyvin lähelle tuleva lukijan pu-
huttelu ja ajatusten ennakointi
("mutta mutta, kivahdat nyt
sinä", "minä jankutan koska olen
virkamies") pyrkimystä saada
teksti dialogiseksi? Moniääni-
syyden voisi kyllä luoda tekstiin
muullakin tavoin. Tyyllillä on il-
meisesti tavoiteltu graduntekijää
ymmärtävää lähestyttävyyttä.

Yliopisto-opettajana minua
kuitenkin häiritsee vielä enem-
män tapa implikoida lukija hen-
kilöksi, jolle gradu on kummajai-
nen ja joka on ja tulee jäämään-
kin tiedeyhteisön ulkopuolelle.
Gradu (ja opettajat) tietenkin
saattavat monillekin opiskelijoil-
le näyttäytyä kummajaisina, mut-
ta tarvitseeko outoutta pönkit-
tää? Tutkimuksen tekeminen on
yliopiston toinen perustehtävä.
Siksi sekä gradun kokeminen tri-
viaalina että sen myytinomainen
mahdottomuus ovat yliopistope-
dagogiikan ja opetussuunnitel-
man vakava ongelma.

Entä jos graduopas avaisikin
tieteen outouden sijasta sen jär-
kevyyttä? Tutkijat kertoisivat,
miksi tieteen tekeminen on in-
nostavaa ja hyödyllistä? Miksi
on tärkeitä (vaikkakin vaikeata)
osata kysyä oikeita kysymyksiä,
olla kriittinen ja peräänantama-
ton, lukea paljon? Opinnäytteen
tekemisessä tarvittavat taidot
ovat kuitenkin suurelta osin sa-
moja, joita työelämässäkin tarvi-
taan: projektinhallintaa, ongelmien
löytämistä, muokkaamista ja
ratkaisemista, erilaisten viestin-
nän lajien hallintaa, palautteen
antamista ja vastaanottamista,
itsensä johtamista, joskus itsen-
sä voittamista.

Opinnäyte on ongelmanratkaisua

Uskoakseni Hakalan oppaan
menestyksen salaisuus kuiten-

kin on, että ydinasia on jäsenetty hyvin. Opinnäytteen tekeminen jäsenetään valintoina ja ongelmanratkaisuna. Hakala tunnustaa osuvasti opinnäyteprosessin kaaren, kuljettaa lukijaa sen läpi ja tarjoaa realistista tukea. Viestinä on: käytä omia aivojasi, ajattele, lue, tee valintoja – ja kerro sitten valinnoistasi muille. Tämän perusviestin tunnistan kahdesta muustakin lukemastani oppaasta. Niissähän tutkimukseen opastaminen aloitetaan eettisten ja metodologisten sitoumusten tarkastelusta. Korostetaan että tutkimus on käytäntöjä, toimintaa ja valintoja, joista tulisi tulla tietoiseksi. Mielestäni tämä on pedagogisesti oikea suunta.

Hakalan teoksen eduksi on sanottava sekin, että se on todella luettava läpi, sieltä ei siis kovin helposti napsita sitaatteja metodi- tai luotettavuuspohdintoihin. Hakalan teoksessa jo sisällysluettelo on havainnollinen ja voi itsessään auttaa sekä opiskelijaa että opettajaa jäsentä-

mään opinnäyteprosessia. Opiskelijan vinkkelistä tämä prosessi on syytä aloittaa varhaisella aikataulun suunnittelulla ja omalla tiukalla päätöksellä saattaa gradu valmiiksi. Sitten valmistellaan tutkimusaihe huolella, opetellaan lukemaan kirjallisuutta gradun tarpeisiin, aloitetaan kirjoittaminen mahdollisimman varhain – prosessikirjoittamisen opit kudotaan näin ohjeisiin luontevasti mukaan.

Gradun toteutusta kuvaava osa on kaavamaisempaa tutkimuksen toteutuksen esittelyä, mutta metodiosuudessaan tällainen yleisopas voikin olla vain viitteellinen. Ansiokasta on opastaa opiskelijaa itsearviointiin ja antaa siihen erilaisia välineitä. Kirja sisältää hyviä liitteitä, joiden avulla opiskelija voi pohtia omaa prosessiaan ja käydä läpi omaa tekstiään kriittisesti. Seminaarikaverit sen sijaan unohtuvat: ryhmässä työskente.lyä, palautteen antamista ja vastaanottamisen taitoa ei juuri tuoda esiin.

Oppaat tuovat hiljaista tietoa näkyväksi

Yliopisto-opettaja voi käyttää omassa ohjaustyössään tällaisia oppaita hyödyksi monella tavalla. Ensinnäkin parhaimmillaan oppaissa ollaan herkkiä sille, mikä on vaikeata novisiitutkijalle ja millaisia kysymyksenasetteluja ja ihmettelyn lähtökohtia tutkimuksen maailmaan tutustuvalla voi olla. Tätä kysymystä ohjaajankin tulisi miettiä: miten tukisin oivallusta ja ongelmanratkaisuun suuntautuvaa ajattelua ja toimintaa?

Toiseksi oppaat auttavat hahmottamaan ohjausprosessin kulua ja antavat runsain määrin ideoita siitä, miten opinnäyteprosessia ja sen eri vaiheita voisi lähestyä, mallintaa ja sanallistaa tai pilkkoa erilaisiksi osatehtäviksi. Opinnäytteen ohjaaminen on usein hiljaisen tiedon näkyväksi tekemistä. Siinä tavoitteessa oppaat ovat tärkeänä tukena.

Sanna Vehviläinen